

ENW'R PWYLLGOR CRAFFU	Pwyllgor Craffu - Gwasanaethau
DYDDIAD Y CYFARFOD	10 Ebrill 2014
TEITL YR EITEM	Fframwaith Strategol 'Mwy na Geiriau' – sefyllfa cyngor Gwynedd
AELOD CABINET	Y Cyngorydd R H Wyn Williams

1.Pwrpas yr adroddiad

1.1 Pwrpas yr adroddiad hwn yw adrodd ar y modd y mae'r cyngor yn ymateb i ofynion y 'Fframwaith Strategol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn lechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol – Mwy na Geiriau' (Mwy na Geiriau).

1.2 Rhoddir gwybodaeth am y cynnydd sydd wedi ei wneud yn erbyn disgwyliadau Llywodraeth Cymru, a chynigir gwybodaeth mewn ymateb i gwestiynau penodol a godwyd gan y cyfarfod paratoi ar gyfer y Pwyllgor hwn.

2.Cyd-destun

2.1 Cyhoeddwyd 'Mwy na Geiriau' yn 2012, ynghyd â chynlluniau gweithredu (un ar gyfer y Gwasanaethau Cymdeithasol, ac un arall ar gyfer y Gwasanaeth lechyd Gwladol) sydd i'w gwreiddu dros 3 blynedd rhwng Ebrill 2013 a Mawrth 2016

2.2 Wrth wraidd y fframwaith strategol, y mae'r ymrwymiad sydd gan wasanaethau cyhoeddus Cymru i ddarparu Gwasanaethau sy'n canolbwyntio ar y dinesydd, gan gynnwys adnabod mai dim ond trwy gyfrwng y Gymraeg y gall llawer o bobl gyfathrebu eu hangen am ofal a chymryd rhan yn eu gofal fel partneriaid effeithiol.

2.3 Mae egwyddor y 'Cynnig Rhagweithiol' yn treiddio trwy bob rhan o 'Mwy na Geiriau'. Yr hyn a olygir yw bod angen bodloni anghenion iaith y defnyddiwr, a chofio bod gan sefydliadau gyfrifoldeb i adnabod ac i ymateb i angen ieithyddol fel rhan greiddiol o ofal.

2.4 Cyhoeddwyd 'Mwy na Geiriau' yng nghyd destun gofynion cyfreithiol Mesur y Gymraeg (Cymru), ac mae'n bwysig cofio y bydd y safonau ar gyfer y Gymraeg a ddaw yn sgil y Mesur yn arwain at greu hawliau fel y gall siaradwyr Cymraeg dderbyn Gwasanaethau yn Gymraeg.

3. Ymateb y cyngor i Fframwaith Strategol 'Mwy na Geiriau'

3.1 Mae Cyngor Gwynedd wedi ymrwymo i Mwy na Geiriau o'r cychwyn cyntaf, gan ryddhau amser Uwch Reolwr i gynrychioli adrannau Gwasanaethau Cymdeithasol ar y Grŵp Tasg Gweinidogol a sefydlwyd i baratoi'r Fframwaith Strategol.

3.2 Yn dilyn cyhoeddiad y fframwaith ei hun, mae'r camau canlynol wedi eu cymryd, sydd wedi bod yn allweddol i yrru'r agenda bwysig hon yn ei blaen:

- Comisiynu 'Arolwg o ofynion ac ymarfer Cyngor Gwynedd wrth ddarparu Gwasanaethau Cartrefi Gofal (Preswyl a Nyrsio), a Gofal Cartref', gan y Ganolfan Cynllunio Iaith – cyhoeddwyd y canfyddiadau ym Mawrth 2013
- Cynnwys cytundebau a gweithdrefnau monitro cytundebau wedi eu haddasu mewn ymateb i'r arolwg gan y Ganolfan Cynllunio Iaith
- Dylanwadu ar fanyldeb System Rheoli Gofal a Iechyd Cymunedol, fydd yn cymryd lle ein system gyfredol (RAISE) pan ddaw i derfyn ei hoes yn Ebrill 2016, er mwyn hwyluso'r gwaith o adnabod anghenion ac ymateb iddynt yn briodol
- Sicrhau ymrwymiad y Cyfarwyddwr Corfforaethol / Cyfarwyddwr Statudol Gwasanaethau Cymdeithasol a'r Aelod Cabinet Gofal i gyhoeddi datganiad yn mynegi eu dymuniad i weld sensitifrwydd i'r Gymraeg yn cael ei adlewyrchu ledled y Cyngor, ac yn nodi pwysigrwydd adnabod anghenion iaith Gymraeg defnyddwyr wrth asesu a gofalu am ddefnyddwyr
- Gwybodaeth o'r Cyfrifiad am broffil iaith cymunedau wedi ei gasglu, a'r gwaith sydd ar y gweill i adolygu Cynlluniau Comisiynu yn ymgorffori'r canfyddiadau ac yn mynd i ddylanwadu ar 'Ddatganiadau Sefyllfa'r Farchnad' fydd yn cael eu paratoi dros y misoedd nesaf
- Casglu data ynglŷn â staff gofal Gwynedd, fel sail i gynllunio a gweithredu pellach
- Awdit wedi ei chynnal o'r modd y mae gweithwyr cymdeithasol a gweithwyr eraill yn cofnodi dewis, neu angen iaith y defnyddiwr, a'r casgliadau wedi eu rhannu â'r holl reolwyr perthnasol
- Fel ran o holiadur blynyddol a anfonir at holl gartrefi preswyl a nyrsio mewnol ac allanol Gwynedd, wedi llunio cwestiynau penodol ynglŷn â gallu'r darparwyr hyn i gwrdd ag anghenion iaith defnyddwyr
- Ymrwymiad i ymestyn y cynllun 'pencampwyr iaith' sy'n bodoli o fewn Canolfannau Hamdden y Cyngor i'w holl gartrefi preswyl
- Penodi 'Hyrwyddwr y Gymraeg', ar lefel Uwch Reolwr
- Sefydlu Grŵp Tasg traws-adrannol, i gydlynu'r gweithredu mewn ymateb i'r gofynion cenedlaethol.

4. Ymateb i gwestiynau penodol y cyfarfod paratoi

4.1 Gweler isod y cwestiynau a ofynwyd, ynghyd ag ymateb cryno i bob un.

a. Beth oedd y disgwyliadau ar y Gwasanaethau Cymdeithasol yn sgil cyflwyno Fframwaith Strategol Mwy na Geiriau?

Roedd disgwyliad ein bod yn gweithredu yn unol â'r gofynion o fewn y cynllun gweithredu a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru. Mae'r gwaith hyn ar y gweill, ac fel y dangosir uchod, mae cynnydd sylweddol wedi digwydd o fewn y flwyddyn gyntaf.

b. Mae gan y Pwyllgor Craffu gonsyrn penodol am amodau iaith pan y mae'r Cyngor yn comisiynu. Pa mor hyderus all y Cyngor fod bod Gwasanaethau gofal a ddarperir trwy gytundeb ar ran Cyngor Gwynedd yn darparu gwasanaeth Cymraeg, yn recriwtio staff dwyieithog, ac yn cynllunio'r gweithlu er mwyn sicrhau bod staff dwyieithog ar gael ar bob shift?

Mae'r ganran uchaf o'r ddarpariaeth gofal a gomisiynir, o ddigon, ym maes Pobl Hŷn. Gofynwyd i'r Ganolfan Cynllunio iaith adolygu cytundebau ar gyfer gofal cartref a gofal preswyl a nyrsio, a gwnaed 12 o argymhellion. Yn ystod 2013/14, rydym wedi adolygu pob un o'r cytundebau perthnasol er mwyn cryfhau'r cymalau sy'n cyfeirio at y Gymraeg. Rydym hefyd wedi grymuso ein trefniadau monitro er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â'r cytundebau hyn.

Ein bwriad yw ymestyn y gwaith hwn i weddill meysydd Oedolion a Phlant (gofal dydd, ôl ofal, cynllun lleoli oedolion, llety â chefnogaeth ayb), wrth i'r cytundebau ddod i derfyn eu hoes a chael eu hadnewyddu.

Dylid nodi bod gan yr Uned Gontractau enghreifftiau penodol o achosion lle maent wedi terfynu cytundeb a newid darparwr, oherwydd nad oedd y darparwr yn cwrdd â'r disgwyliadau cytundebol o safbwynt yr iaith Gymraeg.

Mae'r Tîm Broceriaeth, sydd ar hyn o bryd ddim ond yn gweithio ym maes gofal cartref, yn chwarae rôl allweddol gan eu bod yn sicrhau bod gofalwyr Cymraeg eu hiaith yn cael eu cyfeirio at y defnyddwyr sydd angen gwasanaeth yn yr iaith honno. Mae cynlluniau ar y gweill i ymestyn y Tîm hwn i feysydd eraill.

c. Roedd y ddogfen yn nodi 4 categori penodol oedd angen sylw, sef plant a phobl ifanc, pobl hŷn, pobl ag anableddau dysgu a phobl gydag anawsterau iechyd meddwl. Ym mha feysydd mae'r Cyngor yn rhagweld yr her fwyaf?

Mae dau brif faes sy'n peri anhawsterau, sef meysydd lle y mae angen recriwtio staff meddygol, megis cartrefi nyrsio, a meysydd lle mae prinder darpariaeth leol yn golygu ein bod yn comisiynu lleoliadau allsirol. Lleoliadau preswyl yw'r rhain yn bennaf, ym meysydd Plant ac Anabledau Dysgu.

Yr her i ni o safbwynt Pobl Hŷn yw sicrhau darpariaeth ddigonol, i gyd-fynd â'r niferoedd uchel. Mae cyfradd siaradwyr Cymraeg o fewn y categori hwn yn uchel, a'r ffaith bod dementia yn gyflwr arbennig o gyffredin yn cryfhau'r angen am ofal yn y Gymraeg. Yn ogystal â chryfhau ein trefniadau monitro contractau, rydym wedi diwygio ein holiadur blynyddol (holiadur i gywain gwybodaeth gan ein darparwyr) i gynnwys gwybodaeth am lefel a sgiliau gweithwyr o safbwynt y Gymraeg.

ch. Sut mae trefniadau cynllunio'r gweithlu (rotas / caseloads) yn sicrhau argaeledd gweithlu dwyieithog i ddefnyddwyr gwasanaeth Cymraeg eu hiaith a'u teuluoedd?

Oherwydd polisi iaith y Cyngor, mae'r sefyllfa o safbwynt ein gweithlu mewnol yn hynod o gref yng nghyd-destun ein gallu i ddarparu gwasanaethau yn y Gymraeg. Eithriadau prin iawn yw sefyllfaoedd lle nad yw gweithwyr Cymdeithasol yn medru'r Gymraeg. Serch hynny, daw enghreifftiau i'r amlwg o bryd i'w gilydd, lle mae adborth yn profi nad yw gohebiaeth wastad yn cwrdd ag anghenion ieithyddol defnyddwyr gwasanaeth a'u teuluoedd. Bydd angen i'n hyfforddiant a'n goruchwyllo fynd i'r afael â hyn.

Y mae ychydig yn fwy o'r gweithlu gofal rheng flaen yn ddi-Gymraeg, ond mae gan yr adain Ddarparu fewnol drefniadau cadarn o ran adnabod angen iaith a sicrhau bod y gefnogaeth yn cyd-fynd â'r anghenion hynny. I'r dyfodol, y mae angen sicrhau bod polisi iaith y cyngor, o safbwynt recriwtio, yn cael ei ddilyn yn ddi-eithriad.

d. Pa bwysau y mae'r Adran yn ei roi ar asiantaethau eraill ar eu defnydd o'r Gymraeg?

Fel y nodwyd uchod, ar gyfer asiantaethau sy'n darparu gwasanaethau i ddefnyddwyr, mae'r Adran yn gwbl ddiarwys o ran y pwysau, gan ei fod yn rhan o gytundebau darparwyr. Mae cyfrifoldebau i gydweithio â'r Bwrdd Lechyd yn cynyddu, ac mae swyddogion yn cymryd pob cyfle posibl i geisio dylanwadu ar ymarfer a chynyddu ymwybyddiaeth ieithyddol cydweithwyr lechyd. Yn ddiweddar, gwelir enghreifftiau cynyddol lle mae cynrychiolwyr o'r Adran yn mynnu nad yw iaith cyfarfodydd a gweithdai rhanbarthol ac aml-asiantaethol yn troi i'r Saesneg pan fo Cymry fyddai'n dymuno siarad Cymraeg yn bresennol. Mae'r Fforwm Sirol yn fforwm aml-asiantaethol sydd wedi ei sefydlu i hyrwyddo a chydlynu ein gwaith ar y cŷd, a bydd y gynrychiolaeth uwch reolaethol o'r Cyngor yn sicrhau llwyfant priodol i agenda 'Mwy na Geiriau'.

dd. A oes rhwystrau rhag gallu darparu gwasanaethau Cymraeg i ddefnyddwyr? Sut mae'r gwasanaeth yn mynd ati i oresgyn y rhwystrau hynny?

O'i chymharu â gweddill Cymru, rydym ni yng Ngwynedd yn ffodus iawn, gan fod gennym fynediad i weithlu addas sy'n hyddysg yn y Gymraeg a sy'n medru cwrdd â chyfradd uchel o'r anghenion. Serch hynny, y mae recriwtio staff addas yn parhau yn rhwystr mewn rhai ardaloedd a meysydd penodol. Enghraifft yw gofal cartref a gofal nyrsio mewn rhannau o Feirionydd. Rhwystr arall yw agwedd rhai sefydliadau sy'n darparu gofal, a'u dealltwriaeth o'u cyfrifoldebau. Weithiau, ceir gwasanaeth derbyniol o ran gofal un i un, ond bod agweddau megis taflenni gwybodaeth, gwefanau, posteri yn uniaith Saesneg. Rhwystr sy'n codi ei ben yn weddol aml yw bod darparwr yn methu deall Cymraeg ysgrifenedig yn ddigonol i ddeall cynlluniau gofal, a thra'n medru cynnig gofalwr i wneud y gwaith, yn methu sicrhau bod rheolwr neu oruchwyliwr yn medru'r Gymraeg yn ddigon da i gyfarwyddo a goruchwyllo'r aelod staff.

Rydym yn ceisio goresgyn yr anhawsterau hyn, yn gyntaf, trwy werthuso hyd a lled y broblem. Fel y nodwyd eisoes, mae holiadur wedi ei lunio i ganfod gwybodaeth fanwl, fesul darparwr. Rydym wedi cynorthwyo sefydliadau gyda'u hymrwymiad i ddogfennaeth ysgrifenedig dwyieithog trwy gynnwys cyfeiriad at Gymdeithas Cyfieithwyr Cymru mewn cytundebau. Mae'r Bartneriaeth Gweithlu a'r Fforwm Darparwyr yn ddau grwp allweddol o ran cynnig cyngor, gwybodaeth a hyfforddiant arbenigol ar y cynnig rhagweithiol ac ymwybyddiaeth iaith. Ym mis Chwefror eleni, cynhaliwyd hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith ar gyfer aelodau etholedig, gan obeithio y byddai'r egwyddorion yn treiddio ymhellach. Mae adolygiad 'Dechrau i'r Diwedd' ar fin cychwyn ym maes Oedolion, a'r bwriad yw sicrhau bod Mwy na Geiriau yn treiddio fel thema trwy gydol yr adolygiad o ansawdd a phriodoldeb ein gwasanaethau cyfredol.

e. I ba raddau mae'r gwasanaeth wedi llwyddo i integreiddio Mwy na Geiriau fel rhan o ddiwylliant yr Adran Gwasanaethau Cymdeithasol ee. defnyddwyr yn ganolog, cynnig rhagweithiol?

Oherwydd polisi iaith y Cyngor, rydym yn hynod ffodus yn yr ystyr ein bod eisoes, cyn cyhoeddiad Mwy na Geiriau, yn bell iawn ar y daith tuag at wireddu'r gofynion. Oherwydd bod y Gymraeg yn iaith gynhenid i gymaint o ddefnyddwyr gwasanaeth ac aelodau staff, rydym yn bodloni llawer o'r gofynion. Yr hyn sydd wedi ei gryfhau dros y misoedd diwethaf yw ymlediad y diwylliant hwn yn ehangach, i'r gymuned gofal y tu hwnt i ffiniau'r Cyngor. Trwy weithio mewn partneriaeth ag asiantaethau eraill, yn cynnwys darparwyr, rydym yn gweld cynnydd o ran ein gallu i gwrdd â gwir anghenion ieithyddol pobl. Serch hynny, ni allwn orffwys ar ein rhwyfau, a'r bwriad yw parhau i gynnig hyfforddiant, adolygu ein dulliau cofnodi a monitro ein cytundebau.

5. Y Ffordd Ymlaen

5.1 Croesewir sylwadau'r Pwyllgor ar yr wybodaeth uchod, a bydd y sylwadau hyn yn ddefnyddiol wrth grynhoi ein cynnydd yn Adroddiad Blynyddol y Cyfarwyddwr Statudol (cais penodol sydd wedi dod gan Lywodraeth Cymru).

5.2 Cynigir bod adroddiad pellach ar gynnydd yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor hwn a / neu y Pwyllgor Iaith, ymhen cyfnod o 6 mis i flwyddyn.